

Έγγραφο συνόδου

A9-0341/2023

7.11.2023

ΕΚΘΕΣΗ

σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ
(2022/2143(INI))

Επιτροπή Νομικών Θεμάτων
Επιτροπή Συνταγματικών Υποθέσεων

(Κοινή διαδικασία επιτροπών – άρθρο 58 του Κανονισμού)

Εισηγητές: Yana Toom, Cyrus Engerer

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ – ΣΥΝΟΨΗ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΡΙΣΜΑΤΩΝ	3
ΠΡΟΤΑΣΗ ΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ.....	8
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΓΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΑΡΜΟΔΙΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ.....	17
ΤΕΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ ΜΕ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ ΚΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΡΜΟΔΙΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ.....	18

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ – ΣΥΝΟΨΗ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΡΙΣΜΑΤΩΝ

1. Εισαγωγή

Στις 8 Σεπτεμβρίου 2022, ανατέθηκε στους εισηγητές η εκπόνηση έκθεσης σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ στο πλαίσιο κοινής διαδικασίας επιτροπών σύμφωνα με το άρθρο 58 του Κανονισμού. Από τον ορισμό τους, οι εισηγητές έχουν συλλέξει πληροφορίες σχετικά με το θέμα με διάφορα μέσα, μεταξύ των οποίων τα εξής:

- Στις 15 Δεκεμβρίου 2022, συμμετείχαν σε αποστολή στην Καρλσρούη της Γερμανίας, προκειμένου να ανταλλάξουν απόψεις με τέσσερις δικαστές του δεύτερου τμήματος του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γερμανίας. Σκοπός της αποστολής αυτής ήταν να συζητήσει την εκ μέρους του ερμηνεία της θεωρίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) σχετικά με την υπεροχή του δικαίου της ΕΕ, ιδίως μετά την απόφασή του της 5ης Μαΐου 2020 σχετικά με το πρόγραμμα αγοράς κρατικών ομολόγων, και την οπτική του σχετικά με τις σχέσεις μεταξύ της ευρωπαϊκής και της εθνικής έννομης τάξης.
- Από τις 22 έως τις 23 Μαΐου 2023, πραγματοποίησαν διερευνητικό ταξίδι στο Βrno της Τσεχικής Δημοκρατίας, προκειμένου να συναντηθούν με τους αρμόδιους πανεπιστημιακούς και δικαστές των εθνικών συνταγματικών δικαστηρίων για να ακούσουν τις απόψεις τους για τη σχέση μεταξύ της ευρωπαϊκής και της εθνικής έννομης τάξης και τις επιπτώσεις της απόφασης του τσεχικού Συνταγματικού Δικαστηρίου μετά την απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση C-399/09, Landtová, για την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής νομικής ολοκλήρωσης.
- Στις 28 Ιουνίου 2023, συμμετείχαν σε εργαστήριο σχετικά με την υπεροχή του δικαίου της ΕΕ, το οποίο διοργανώθηκε από το Θεματικό Τμήμα και περιλάμβανε παρουσιάσεις από δύο εμπειρογνώμονες και μια συνεδρία ερωτήσεων και απαντήσεων.

Η παρούσα έκθεση εφαρμογής και οι σχετικές με αυτήν δραστηριότητες αποτελούν συνέχεια αρκετών προηγούμενων εκδηλώσεων και συζητήσεων σχετικά με την υπεροχή του δικαίου της ΕΕ στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με την πάροδο των ετών, καταδεικνύοντας στο σύνολό τους τη σημασία που αποδίδει το Κοινοβούλιο στη συμμόρφωση με την εν λόγω αρχή και στην παρακολούθηση της εν λόγω συμμόρφωσης.

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε κατ' αυτόν τον τρόπο οδήγησε στις ακόλουθες εκτιμήσεις, οι οποίες αποτελούν τη βάση για τα συμπεράσματα και τις συστάσεις που διατυπώνονται στο σχέδιο έκθεσης εφαρμογής που υπέβαλαν οι εισηγητές.

2. Η αρχή της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου

α) Νομολογία του ΔΕΕ

Η υπεροχή αποτελεί βασική αρχή του δικαίου της ΕΕ, η οποία αναπτύχθηκε με την πάροδο του χρόνου από τη νομολογία του ΔΕΕ. Τα θεμέλια για την ανάπτυξη της αρχής της υπεροχής τέθηκαν στην απόφαση Costa κατά E.N.E.L. του 1964, η οποία έμμεσα αναφερόταν για

πρώτη φορά στην υπεροχή του δικαίου της Ένωσης¹. Υποστηρίζει ότι η ενσωμάτωση του δικαίου της Ένωσης στο εθνικό δίκαιο και, γενικότερα, το γράμμα και το πνεύμα της Συνθήκης δεν επιτρέπουν στα κράτη μέλη να θεωρούν ότι μεταγενέστερα μονομερή μέτρα υπερισχύουν της έννομης τάξης που έχουν αποδεχθεί βάσει της αρχής της αμοιβαιότητας. Επισημαίνει επίσης ότι η εκτελεστική ισχύς του δικαίου της Ένωσης δεν μπορεί να διαφέρει από το ένα κράτος μέλος στο άλλο, χωρίς να διακυβεύονται οι σκοποί της Συνθήκης και να δημιουργούνται διακρίσεις μεταξύ των υπηκόων των κρατών μελών.

Επομένως, η αιτιολόγηση της αρχής της υπεροχής από το ΔΕΕ βασίζεται ουσιαστικά στην ανάγκη αποτελεσματικής και ομοιόμορφης εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ, η οποία αποτελεί τη βάση για την ισονομία των πολιτών. Με τη σειρά της, η αποτελεσματικότητα και η ομοιομορφία της εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, χωρίς τις οποίες το σύστημα που προβλέπει η Συνθήκη - με θεσμικά όργανα εξουσιοδοτημένα να εκδίδουν πράξεις - δεν μπορεί να λειτουργήσει, μπορούν να εξασφαλιστούν μόνον εάν αυτό υπερισχύει του εθνικού δικαίου.

Στην απόφαση *Costa v E.N.E.L.* το ΔΕΕ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι στο δίκαιο που γεννάται από τη Συνθήκη, το οποίο απορρέει από αυτόνομη πηγή δικαίου, δεν είναι δυνατόν, λόγω του ιδιόμορφου πρωτότυπου χαρακτήρα του, να αντισταχθούν δικαστικώς κανόνες του εθνικού δικαίου, όποιοι κι αν είναι αυτοί, χωρίς να χάνει τον κοινοτικό του χαρακτήρα και χωρίς να τεθεί υπό αμφισβήτηση η νομική βάση της ίδιας της Ένωσης. Επομένως, από την εν λόγω πρόωπη απόφαση προκύπτει ήδη ότι η αρχή της υπεροχής εκτείνεται σε κάθε είδους εθνικό δίκαιο, οπότε το ΔΕΕ επιβεβαιώνει εξ αρχής τον απόλυτο χαρακτήρα της υπεροχής. Σε μεταγενέστερες αποφάσεις, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι το δίκαιο της Ένωσης υπερισχύει των συνταγμάτων των κρατών μελών² και διευκρινίζει ότι η αντίθετη διάταξη του εθνικού δικαίου μπορεί να είναι νομοθετική ή διοικητική, η οποία περιλαμβάνει όχι μόνο γενικούς αφηρημένους κανόνες, αλλά και συγκεκριμένες ατομικές διοικητικές αποφάσεις³. Σε άλλη περίπτωση, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι κάθε διάταξη του εθνικού δικαίου, είτε προγενέστερη είτε μεταγενέστερη του κανόνα της Ένωσης, υπόκειται στην αρχή της υπεροχής⁴. Επομένως, υιοθετεί το σύνολο του δικαίου των κρατών μελών, ανεξάρτητα από την κατάταξη της διάταξης ή τον χρόνο έκδοσής της.

Η έννοια της υπεροχής δεν σημαίνει ότι υπάρχει ιεράρχηση μεταξύ του ενωσιακού και του εθνικού δικαίου. Αντιθέτως, αυτό σημαίνει ότι, σε περίπτωση σύγκρουσης, τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να μην εφαρμόζουν το εθνικό δίκαιο που αντιβαίνει στο δίκαιο της ΕΕ⁵. Εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις άμεσης εφαρμογής, οι εθνικές αρχές υποχρεούνται να εφαρμόζουν τη διάταξη του δικαίου της Ένωσης⁶. Σε αντίθετη περίπτωση, οι εθνικές αρχές υποχρεούνται να ερμηνεύουν το εθνικό δίκαιο σύμφωνα με το δίκαιο της ΕΕ⁷.

β) Πρωτογενές δίκαιο

Παρά τη μακρόχρονη και πάγια νομολογία, η υπεροχή του δικαίου της ΕΕ δεν κατοχυρώνεται στις Συνθήκες. Κωδικοποίηση της αρχής αυτής προβλεπόταν στη Συνταγματική Συνθήκη, η

¹ ΔΕΕ, απόφαση της 15ης Ιουλίου 1964, *Costa κατά E.N.E.L.*, υπόθεση 6/64.

² ΔΕΕ, απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1970, *Internationale Handelsgesellschaft*, υπόθεση 11/70.

³ ΔΕΕ, απόφαση της 29ης Απριλίου 1999, *Ciola*, υπόθεση C-224/97.

⁴ ΔΕΕ, απόφαση της 9ης Μαρτίου 1978, *Simmenthal II*, υπόθεση 106/77.

⁵ ΔΕΕ, απόφαση της 9ης Μαρτίου 1978, *Simmenthal II*, υπόθεση 106/77.

⁶ ΔΕΕ, απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 1963, *van Gend en Loos*, υπόθεση 26-62.

⁷ ΔΕΕ, απόφαση της 10ης Απριλίου 1984, *von Colson*, υπόθεση 14/83.

οποία όριζε στο άρθρο I-6 ότι το Σύνταγμα και οι νόμοι που θεσπίστηκαν από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων που τους έχουν ανατεθεί υπερσχύουν του δικαίου των κρατών μελών. Μετά την εγκατάλειψη του Συντάγματος, η ρήτρα αυτή δεν ενσωματώθηκε στη Συνθήκη της Λισαβόνας. Αντ' αυτού, η Δήλωση αριθ. 17 σχετικά με την υπεροχή προσαρτάται στην Τελική Πράξη της Διακυβερνητικής Διάσκεψης η οποία υιοθέτησε τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Σύμφωνα με τη Δήλωση, η Διάσκεψη υπενθυμίζει ότι, σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου της ΕΕ, οι Συνθήκες και το δίκαιο που θεσπίζεται από την Ένωση βάσει των Συνθηκών υπερσχύουν του δικαίου των κρατών μελών, υπό τους όρους που ορίζονται στην εν λόγω νομολογία. Ωστόσο, τέτοιες δηλώσεις που εγκρίθηκαν από διακυβερνητική διάσκεψη για την αναθεώρηση των Συνθηκών δεν συμερίζονται τη νομική ισχύ των Συνθηκών και των πρωτοκόλλων. Ωστόσο, με την επικύρωση της Συνθήκης της Λισαβόνας και της δήλωσης αριθ. 17, τα κράτη μέλη αποδέχθηκαν σιωπηρά την αρχή της υπεροχής. Επιπλέον, οι αναθεωρήσεις των Συνθηκών δεν έχουν χρησιμοποιηθεί ποτέ από τα κράτη μέλη για τον περιορισμό της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ.

Κατά τη συζήτηση σχετικά με τη σκοπιμότητα της κωδικοποίησης της αρχής της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ, εκφράζονται αμφιβολίες σχετικά με την αποτελεσματικότητα της εν λόγω κωδικοποίησης, καθώς αυτό δεν θα επιλύσει ένα από τα βασικά προβλήματα στα οποία οφείλονται οι προκλήσεις της εν λόγω αρχής, δηλαδή το πρόβλημα του ποιος τελικώς διατηρεί την εξουσία να αποφασίζει τι εμπίπτει και τι όχι στο πεδίο των αρμοδιοτήτων της ΕΕ. Ωστόσο, οι εισηγητές πιστεύουν ότι, προκειμένου να διασφαλιστεί ο σεβασμός της αρχής της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ, είναι απαραίτητο να αλλάξει το νομικό καθεστώς της. Η κωδικοποίηση της αρχής στο πρωτογενές δίκαιο θα μπορούσε να συμβάλει στην αποσαφήνιση της σχέσης μεταξύ της ενωσιακής και της εθνικής έννομης τάξης και στον μετριασμό των συγκρούσεων.

3. Αμφισβήτηση της αρχής της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου

Δεδομένου ότι η αρχή της υπεροχής πρέπει να εφαρμόζεται σε εθνικό επίπεδο, είναι σημαντικό οι εθνικές αρχές και τα εθνικά δικαστήρια να σέβονται την υπεροχή του δικαίου της ΕΕ. Δεδομένης της σημασίας της για τη λειτουργία της Ένωσης, αυτή η θεμελιώδης αρχή είναι ευρέως αποδεκτή στα κράτη μέλη, και τα εθνικά συνταγματικά δικαστήρια έχουν γενικά εφαρμόσει την αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ στην πράξη, ενώ θεωρούν ότι οι συγκρούσεις είναι εξαιρετικές και απίθανες. Αυτό έχει δηλωθεί ρητά από διάφορα εθνικά συνταγματικά δικαστήρια. Ωστόσο, τα περισσότερα εθνικά συνταγματικά δικαστήρια θεωρούν ότι το σύνταγμά τους είναι η βάση για την αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ και όχι η εξουσία του ίδιου του δικαίου της ΕΕ. Τα εν λόγω εθνικά δικαστήρια συνάγουν επίσης από τις εθνικές συνταγματικές διατάξεις ορισμένα όρια για την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης και θεωρούν ότι διατηρούν εν τέλει την εξουσία ελέγχου των μέτρων που λαμβάνονται βάσει του δικαίου της Ένωσης.

Οι περιορισμοί αυτοί αφορούν την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, τον σεβασμό των αρμοδιοτήτων της ΕΕ και τη διατήρηση της εθνικής συνταγματικής ταυτότητας. Ιδίως τα συνταγματικά δικαστήρια στη Γερμανία και την Ιταλία έχουν ήδη αναπτύξει τέτοια όρια κατά τη δεκαετία του 1970. Παρόμοια νομολογία έχει καθιερωθεί και σε άλλα κράτη μέλη. Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, η υπεροχή του δικαίου της ΕΕ έχει αμφισβητηθεί σοβαρότερα από ορισμένα εθνικά συνταγματικά δικαστήρια. Τα ανώτατα δικαστήρια της Γερμανίας, της Δανίας, της Ουγγαρίας, της Πολωνίας και της Ρουμανίας έχουν απορρίψει ανοιχτά το ΔΕΕ αρνούμενα ρητά να εφαρμόσουν τις αποφάσεις του.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι αποφάσεις των εθνικών συνταγματικών δικαστηρίων, οι οποίες αμφισβήτησαν την αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ, διαφέρουν ως προς το συνταγματικό τους πλαίσιο, τη συλλογιστική και την τεκμηρίωσή τους, καθώς και ως προς τις πρακτικές συνέπειες που έχουν όσον αφορά την αμφισβήτηση της έννομης τάξης της ΕΕ. Ωστόσο, όλες αυτές οι αποφάσεις εγείρουν ανησυχίες όσον αφορά την ενότητα του δικαίου της ΕΕ και το κύρος του ΔΕΕ. Η Επιτροπή επισημαίνει επίσης στην έκθεση του 2022 για το κράτος δικαίου ότι ορισμένες αποφάσεις των εθνικών συνταγματικών δικαστηρίων έχουν εγείρει ανησυχίες όσον αφορά την υπεροχή του δικαίου της ΕΕ. Σε ορισμένες από αυτές τις περιπτώσεις, η Επιτροπή έχει κινήσει διαδικασίες επί παραβάσει⁸, ενώ σε άλλες περιπτώσεις δεν έχει πράξει το ίδιο —κατά της Τσεχικής Δημοκρατίας στην υπόθεση Landtová ή κατά της Δανίας στην υπόθεση Ajos— ή έχει περατώσει τη διαδικασία επί παραβάσει, δεδομένου ότι η κυβέρνηση ήταν ικανοποιημένη με τις εξηγήσεις της κυβέρνησης, κατά της Γερμανίας στην υπόθεση σχετικά με το πρόγραμμα αγοράς κρατικών ομολόγων. Ωστόσο, λαμβανομένου υπόψη του συνολικού αριθμού των προδικαστικών παραπομπών στο ΔΕΕ, υπήρξαν ελάχιστες μόνο συγκρούσεις με τα εθνικά συνταγματικά δικαστήρια.

4. Η διαδικασία έκδοσης προδικαστικής απόφασης ως διάλογος

Σύμφωνα με το άρθρο 19 παράγραφος 3 στοιχείο β) ΣΕΕ και το άρθρο 267 πρώτο εδάφιο ΣΛΕΕ, το ΔΕΕ εκδίδει προδικαστικές αποφάσεις σχετικά με την ερμηνεία των Συνθηκών, καθώς και σχετικά με το κύρος και την ερμηνεία του παράγωγου δικαίου της ΕΕ, με αποτέλεσμα να έχει αποκλειστική αρμοδιότητα στον τομέα αυτό. Κατά το άρθρο 267 τρίτο εδάφιο ΣΛΕΕ, τα εθνικά δικαστήρια τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας υποχρεούνται να κινήσουν διαδικασία προδικαστικής παραπομπής εφόσον ανακύψει τέτοιο ζήτημα.

Η διαδικασία προδικαστικής παραπομπής παρέχει τη δυνατότητα εποικοδομητικής επίλυσης διαφορών μεταξύ ανώτατων δικαστηρίων. Στην υπόθεση Taricco⁹, το ΔΕΕ έδειξε τη βούλησή του να αλλάξει το σκεπτικό του σε μια δεύτερη προδικαστική απόφαση που ζητήθηκε από το ίδιο εθνικό συνταγματικό δικαστήριο που είχε υποβάλει την πρώτη αίτηση προδικαστικής απόφασης. Επομένως, η παρούσα υπόθεση θεωρείται παράδειγμα αποτελεσματικού διαλόγου, στο πλαίσιο του οποίου τα ανώτατα δικαστήρια κατέληξαν σε συμφωνία. Υπό την έννοια αυτή, οι συνταγματικές συγκρούσεις ενδέχεται μερικές φορές να είναι καρποφόρες για την ανάπτυξη της έννομης τάξης της ΕΕ. Η συνεργασία μεταξύ των ανώτατων δικαστηρίων παρέχει επίσης τη δυνατότητα ανάπτυξης κοινών συνταγματικών αρχών με βάση τις εθνικές συνταγματικές αρχές. Προκειμένου να διαμορφωθεί κοινή βάση, θα ήταν εξαιρετικά χρήσιμο οι δικαστές των ανώτατων δικαστηρίων να συμμετέχουν τακτικά σε άτυπο διάλογο με όλα τα δυνατά μέσα, όπως συνέδρια, δίκτυα ή ανταλλαγή επισκέψεων.

5. Συμπεράσματα

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, οι εισηγητές θεωρούν ότι η παρούσα έκθεση εφαρμογής θα πρέπει να δίνει ιδιαίτερη έμφαση στα ακόλουθα συμπεράσματα:

⁸ Η Επιτροπή έχει, σύμφωνα με το άρθρο 258 ΣΛΕΕ, τη δυνατότητα να κινήσει διαδικασία επί παραβάσει ενώπιον του ΔΕΕ κατά κράτους μέλους που δεν έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την αρχή της υπεροχής.

⁹ ΔΕΕ, απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2017, Taricco, υπόθεση C-42/17.

- το ΔΕΕ, ως αποκλειστικά αρμόδιο για την οριστική ερμηνεία του δικαίου της ΕΕ, ορίζει το πεδίο εφαρμογής της αρχής της υπεροχής·
- η αρχή της υπεροχής είναι δεσμευτική για όλα τα όργανα των κρατών μελών ανά πάσα στιγμή και η εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ δεν είναι δυνατόν να ποικίλλει από κράτος μέλος σε κράτος μέλος·
- μολονότι, στη συντριπτική πλειονότητά τους, τα δικαστήρια των κρατών μελών συμμορφώνονται με την αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ, τα εθνικά δικαστήρια έχουν αρνηθεί σε ορισμένες υποθέσεις να συνάγουν τις συνέπειες των αποφάσεων του ΔΕΕ·
- πρέπει να διαφυλαχθούν η αποτελεσματικότητα και η ομοιομορφία του δικαίου της ΕΕ και η εξουσία του ΔΕΕ·
- η Επιτροπή θα πρέπει να παρακολουθεί στενά τις αποφάσεις των εθνικών δικαστηρίων όσον αφορά την υπεροχή του δικαίου της ΕΕ και να κινεί διαδικασίες επί παραβάσει δυνάμει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ ως απάντηση σε αποφάσεις εθνικών συνταγματικών δικαστηρίων που αμφισβητούν την εν λόγω αρχή·
- η αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ θα πρέπει να κατοχυρώνεται στις Συνθήκες.

ΠΡΟΤΑΣΗ ΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ

σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ
(2022/2143(INI))

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,

- έχοντας υπόψη τα άρθρα 1, 2, 4 και 19 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ),
- έχοντας υπόψη τα άρθρα 258, 267 και 344 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ),
- έχοντας υπόψη τη Δήλωση αριθ. 17 σχετικά με την υπεροχή, η οποία προσαρτάται στην Τελική Πράξη της Διακυβερνητικής Διάσκευσης η οποία υιοθέτησε τη Συνθήκη της Λισαβόνας και υπεγράφη στις 13 Δεκεμβρίου 2007¹⁰,
- έχοντας υπόψη την νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ),
- έχοντας υπόψη το ψήφισμά του της 21ης Οκτωβρίου 2021 σχετικά με την κρίση του κράτους δικαίου στην Πολωνία και την υπεροχή του δικαίου της ΕΕ¹¹,
- έχοντας υπόψη το ψήφισμά του της 19ης Μαΐου 2022 σχετικά με την έκθεση της Επιτροπής του 2021 για το κράτος δικαίου¹²,
- έχοντας υπόψη τη μελέτη του Ιουλίου 2022 με τίτλο «The primacy of European Union law» (Η υπεροχή του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης), την οποία ανέθεσε η Επιτροπή Νομικών Θεμάτων και δημοσίευσε η Γενική Διεύθυνση Εσωτερικών Πολιτικών της Ένωσης¹³,
- έχοντας υπόψη τη μελέτη της 27ης Απριλίου 2021 με τίτλο «Primacy's Twilight? On the Legal Consequences of the Ruling of the Federal Constitutional Court of 5 May 2020 for the Primacy of EU Law» (Το τέλος της υπεροχής; Περί των νομικών συνεπειών της απόφασης του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου, της 5ης Μαΐου 2020, σχετικά με την υπεροχή του ενωσιακού δικαίου), την οποία ανέθεσε η Επιτροπή Συνταγματικών Υποθέσεων και δημοσίευσε η Γενική Διεύθυνση Εσωτερικών Πολιτικών της Ένωσης¹⁴,

¹⁰ ΕΕ C 202 της 7.6.2016, σ. 344.

¹¹ ΕΕ C 184 της 5.5.2022, σ. 154.

¹² ΕΕ C 479 της 16.12.2022, σ. 18.

¹³ Μελέτη – «The primacy of European Union law» (Η υπεροχή του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης), Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Γενική Διεύθυνση Εσωτερικών Πολιτικών της Ένωσης, Θεματικό Τμήμα Γ – Δικαιώματα των Πολιτών και Συνταγματικές Υποθέσεις, Ιούλιος 2022.

¹⁴ Μελέτη – «Primacy's Twilight? On the Legal Consequences of the Ruling of the Federal Constitutional Court of 5 May 2020 for the Primacy of EU Law» (Το τέλος της υπεροχής; Περί των νομικών συνεπειών της απόφασης του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου, της 5ης Μαΐου 2020, σχετικά με την υπεροχή του ενωσιακού

- έχοντας υπόψη το άρθρο 54 του Κανονισμού του, καθώς και το άρθρο 1 παράγραφος 1 εδάφιο ε) αυτού, καθώς και το Παράρτημα 3 της απόφασης της Διάσκεψης των Προέδρων της 12ης Δεκεμβρίου 2002 σχετικά με τη διαδικασία έγκρισης για τη σύνταξη εκθέσεων πρωτοβουλίας,
 - έχοντας υπόψη τις κοινές διαβουλεύσεις της Επιτροπής Νομικών Θεμάτων και της Επιτροπής Συνταγματικών Υποθέσεων σύμφωνα με το άρθρο 58 του Κανονισμού του,
 - έχοντας υπόψη την έκθεση της Επιτροπής Νομικών Θεμάτων και της Επιτροπής Συνταγματικών Υποθέσεων (A9-0341/2023),
- A. λαμβάνοντας υπόψη ότι, σύμφωνα με το άρθρο 2 ΣΕΕ, η Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες, που είναι κοινές στα κράτη μέλη· λαμβάνοντας υπόψη ότι ο σεβασμός των αξιών αυτών αποτελεί προϋπόθεση για την προσχώρηση στην Ένωση και υποχρέωση για τα κράτη μέλη· λαμβάνοντας υπόψη ότι ο σεβασμός του δικαίου της ΕΕ συνεπάγεται συμμόρφωση με το πρωτογενές και το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ και, ως εκ τούτου, τη βασική αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ· λαμβάνοντας υπόψη ότι, σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 3 δεύτερο εδάφιο ΣΕΕ, τα κράτη μέλη λαμβάνουν κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο ικανό να διασφαλίσει την εκτέλεση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις Συνθήκες ή προκύπτουν από πράξεις των θεσμικών οργάνων της Ένωσης·
- B. λαμβάνοντας υπόψη ότι, ως κοινότητα που βασίζεται στο κράτος δικαίου, η ΕΕ εξαρτάται από την αποτελεσματική και ομοιόμορφη εφαρμογή και επιβολή του δικαίου της από το ΔΕΕ και τα δικαστήρια των κρατών μελών· λαμβάνοντας υπόψη ότι η αποτελεσματικότητα και η ομοιομορφία μπορούν να διασφαλιστούν μόνο εάν το δίκαιο της ΕΕ υπερισχύει των αποκλινουσών εθνικών νομοθεσιών σε τομείς όπου εφαρμόζεται το δίκαιο της ΕΕ· λαμβάνοντας υπόψη ότι, επομένως, η αρχή της υπεροχής αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της έννομης τάξης της ΕΕ και είναι απαραίτητη για τη λειτουργία της ΕΕ·
- Γ. λαμβάνοντας υπόψη ότι η αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ δεν αποτελεί απλώς νομική θεωρία, αλλά αντικατοπτρίζει επίσης την πολιτική και οικονομική ολοκλήρωση της ΕΕ· λαμβάνοντας υπόψη ότι, στο ίδιο πνεύμα, η αρχή της υπεροχής συμβάλλει στη δημιουργία μιας «διαρκώς στενότερης ένωσης των λαών της Ευρώπης», όπως προβλέπεται στις Συνθήκες· λαμβάνοντας υπόψη ότι η υπεροχή του δικαίου της ΕΕ είναι επίσης άρρηκτα συνδεδεμένη με την αρχή της ισότητας ενώπιον του νόμου, καθώς εγγυάται την ίση προστασία των δικαιωμάτων που παρέχονται από το δίκαιο της ΕΕ σε όλους τους πολίτες της ΕΕ·
- Δ. λαμβάνοντας υπόψη ότι η αρχή της υπεροχής δεν κατοχυρώνεται ρητώς στις Συνθήκες, αλλά έχει αναπτυχθεί εδώ και δεκαετίες μέσω της νομολογίας του ΔΕΕ· λαμβάνοντας υπόψη ότι στη Δήλωση αριθ. 17 σχετικά με την υπεροχή, όπως προσαρτήθηκε στη Συνθήκη της Λισαβόνας, η Διάσκεψη υπενθυμίζει ότι, σύμφωνα με την πάγια νομολογία του ΔΕΕ, οι Συνθήκες και το δίκαιο που θεσπίζεται από την Ένωση βάσει

δικαίου), Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Γενική Διεύθυνση Εσωτερικών Πολιτικών της Ένωσης, Θεματικό Τμήμα Γ – Δικαιώματα των Πολιτών και Συνταγματικές Υποθέσεις, 27 Απριλίου 2021.

των Συνθηκών υπερισχύουν του δικαίου των κρατών μελών, υπό τους όρους που ορίζονται στην εν λόγω νομολογία:

- E. λαμβάνοντας υπόψη ότι, από τότε που εκδόθηκε η απόφαση ορόσημο *Costa κατά E.N.E.L.* της 15ης Ιουλίου 1964 στην υπόθεση C-6/64¹⁵, το ΔΕΕ έχει, σε πολυάριθμες περιπτώσεις, επιβεβαιώσει ότι το δίκαιο της ΕΕ υπερισχύει του δικαίου των κρατών μελών, ανεξάρτητα από την κατάταξη της εθνικής νομοθεσίας ή τον χρόνο έκδοσής της: λαμβάνοντας υπόψη ότι, ως εκ τούτου, η αρχή της υπεροχής εφαρμόζεται σε κάθε διάταξη του εθνικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των διατάξεων συνταγματικού χαρακτήρα, σύμφωνα με την πάγια νομολογία του ΔΕΕ: λαμβάνοντας υπόψη ότι, σύμφωνα με την ίδια νομολογία, η αρχή εφαρμόζεται επίσης στις διεθνείς συμφωνίες που συνάπτονται από τα κράτη μέλη, όταν οι συμφωνίες αυτές εμπίπτουν στο πεδίο αρμοδιοτήτων της ΕΕ:
- ΣΤ. λαμβάνοντας υπόψη ότι η έννομη τάξη της ΕΕ βασίζεται σε συνθήκες δημόσιου διεθνούς δικαίου, οι οποίες θεσπίζονται μέσω εθνικών πράξεων επικύρωσης: λαμβάνοντας υπόψη ότι τόσο η έννομη τάξη της ΕΕ όσο και η έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους εφαρμόζονται στο έδαφος των κρατών μελών: λαμβάνοντας υπόψη ότι, σε περίπτωση σύγκρουσης μεταξύ των διατάξεων του δικαίου της ΕΕ και του εθνικού δικαίου, απαιτείται κανόνας σύγκρουσης: λαμβάνοντας υπόψη ότι η αρχή της υπεροχής αποτελεί ένα τέτοιο κανόνα σύγκρουσης:
- Z. λαμβάνοντας υπόψη ότι η αρχή της υπεροχής δεν συνεπάγεται ιεράρχηση μεταξύ των εννόμων τάξεων της ΕΕ και των κρατών μελών, αλλά απαιτεί, σε περίπτωση αντιφατικών διατάξεων του ενωσιακού και του εθνικού δικαίου, οι εθνικές αρχές και τα εθνικά δικαστήρια να μην εφαρμόζουν τις εν λόγω εθνικές διατάξεις και οι εθνικές αρχές και τα εθνικά δικαστήρια να ερμηνεύουν το εθνικό τους δίκαιο σύμφωνα με το δίκαιο της ΕΕ: λαμβάνοντας επίσης υπόψη ότι από την αρχή αυτή απορρέει να μην εφαρμόζονται, καταργούνται ή τροποποιούνται οι αντικρουόμενες εθνικές διατάξεις, ώστε να διασφαλίζεται η πλήρης συμμόρφωση του εθνικού δικαίου με το δίκαιο της ΕΕ:
- H. λαμβάνοντας υπόψη ότι ο συνεχής διάλογος μεταξύ του ΔΕΕ και των εθνικών συνταγματικών ή ανώτατων δικαστηρίων σχετικά με την ερμηνεία της αρχής της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ προκύπτει από διαφορετικές αντιλήψεις σχετικά με την αρμοδιότητα της ενωσιακής και της εθνικής έννομης τάξης, όπως όσον αφορά την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ αμφότερων και ποια έννομη τάξη θα έχει τελικώς την εξουσία να καθορίζει κατά πόσον ένα ζήτημα εμπίπτει στο πεδίο των εξουσιών που ανατίθενται από τα κράτη μέλη στην ΕΕ:
- Θ. λαμβάνοντας υπόψη ότι, σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 2 ΣΕΕ, η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να σέβεται την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών που είναι συμφύης με τη θεμελιώδη πολιτική και συνταγματική τους δομή, στην οποία συμπεριλαμβάνεται η περιφερειακή και τοπική αυτοδιοίκηση: λαμβάνοντας υπόψη ότι η σχέση μεταξύ της έννομης τάξης της ΕΕ και των εθνικών εννόμων τάξεων βασίζεται στην αρχή της δοτικής αρμοδιότητας, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 παράγραφος 1 της ΣΕΕ: λαμβάνοντας υπόψη ότι η αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ εφαρμόζεται μόνο εντός του πεδίου

¹⁵ Απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 1964, στην υπόθεση C-6/64, *Costa κατά E.N.E.L.*, ECLI:EU:C:2014:66.

εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ·

- I. λαμβάνοντας υπόψη ότι η νομολογία που καθιερώνει την αρχή της υπεροχής έχει γίνει ευρέως αποδεκτή από τα κράτη μέλη· λαμβάνοντας υπόψη ότι ορισμένα εθνικά συνταγματικά και ανώτατα δικαστήρια έχουν, ωστόσο, υποστηρίξει την ύπαρξη ορισμένων ορίων στην αρχή της υπεροχής, τα οποία αφορούν κυρίως τον σεβασμό των αρμοδιοτήτων της ΕΕ, την εθνική συνταγματική ταυτότητα και το επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων· λαμβάνοντας υπόψη ότι οι εν λόγω ερμηνείες από εθνικά συνταγματικά ή ανώτατα δικαστήρια μπορούν να θεωρηθούν ως επιφυλάξεις ως προς την αρχή της υπεροχής· λαμβάνοντας υπόψη ότι ένα εθνικό συνταγματικό δικαστήριο έχει αμφισβητήσει ρητά την αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ σε σχέση με το εθνικό συνταγματικό δίκαιο· λαμβάνοντας υπόψη ότι και ορισμένα άλλα συνταγματικά ή ανώτατα δικαστήρια έχουν εμμέσως αμφισβητήσει την αρχή·
- ΙΑ. λαμβάνοντας υπόψη ότι τόσο το ΔΕΕ όσο και τα εθνικά συνταγματικά ή ανώτατα δικαστήρια δικαιούνται να διαδραματίζουν ρόλο στον καθορισμό του πεδίου εφαρμογής των αντίστοιχων έννομων τάξεων· λαμβάνοντας υπόψη ότι τα εθνικά δικαστήρια και το ΔΕΕ μπορούν, στο πλαίσιο της διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής, να ξεκινήσουν εποικοδομητικό διάλογο σχετικά με τις συγκρούσεις μεταξύ της εθνικής έννομης τάξης και της έννομης τάξης της ΕΕ·
- ΙΒ. λαμβάνοντας υπόψη ότι, σύμφωνα με το άρθρο 267 πρώτο εδάφιο ΣΛΕΕ, το ΔΕΕ είναι αρμόδιο να αποφαινεται επί όλων των ζητημάτων που αφορούν την ερμηνεία των Συνθηκών, καθώς και το κύρος και την ερμηνεία των πράξεων των θεσμικών και λοιπών οργάνων ή οργανισμών της ΕΕ στο πλαίσιο της διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής· λαμβάνοντας υπόψη ότι, ως εκ τούτου, το ΔΕΕ έχει αποκλειστική αρμοδιότητα να παρέχει την οριστική ερμηνεία του δικαίου της ΕΕ·
- ΙΓ. λαμβάνοντας υπόψη ότι το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο ΣΛΕΕ υποχρεώνει τα εθνικά δικαστήρια τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας να κινήσουν διαδικασία προδικαστικής παραπομπής εφόσον ανακύψει τέτοιο ζήτημα· λαμβάνοντας υπόψη ότι τα εθνικά δικαστήρια τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας μπορούν να υποβάλουν πρόσθετα προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ σε περίπτωση που το εθνικό δικαστήριο δεν είναι σε θέση να αποφανθεί επί της υπό κρίση υπόθεσης βάσει της προηγούμενης απάντησης· λαμβάνοντας υπόψη ότι το άρθρο 344 ΣΛΕΕ προβλέπει ότι τα κράτη μέλη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να μη ρυθμίζουν διαφορές σχετικές με την ερμηνεία ή την εφαρμογή των Συνθηκών κατά τρόπο διάφορο από εκείνον που προβλέπουν οι Συνθήκες·
- ΙΔ. λαμβάνοντας υπόψη ότι, σύμφωνα με το άρθρο 258 ΣΛΕΕ, η Επιτροπή, ως θεματοφύλακας των Συνθηκών, έχει την εξουσία να κινήσει διαδικασία επί παραβάσει ενώπιον του ΔΕΕ κατά κράτους μέλους που έχει παραβεί τις υποχρεώσεις του δυνάμει των Συνθηκών, και λαμβάνοντας υπόψη ότι, υπό το φως της νομολογίας του ΔΕΕ και της Δήλωσης αριθ. 17 σχετικά με την υπεροχή που προσαρτάται στη Συνθήκη της Λισαβόνας, η εν λόγω διαδικασία εφαρμόζεται επίσης σε περίπτωση παραβίασης των υποχρεώσεων που απορρέουν από την αρχή της υπεροχής· λαμβάνοντας υπόψη ότι, σύμφωνα με το άρθρο 40 του Οργανισμού του ΔΕΕ, και σύμφωνα με το άρθρο 149 παράγραφος 4 του Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το Κοινοβούλιο μπορεί να παρέμβει υπέρ της Επιτροπής σε τέτοιες διαδικασίες επί παραβάσει δυνάμει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ·

- ΙΕ. λαμβάνοντας υπόψη ότι, σύμφωνα με το άρθρο 7 ΣΕΕ, το Συμβούλιο μπορεί να αποφασίσει να αναστείλει ορισμένα από τα δικαιώματα που απορρέουν από την εφαρμογή των Συνθηκών σε ένα κράτος μέλος, εάν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο διαπιστώσει την ύπαρξη σοβαρής παραβίασης των αξιών που αναφέρονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ από το εν λόγω κράτος μέλος·

Βασικά συμπεράσματα

1. επαναλαμβάνει ότι, με την προσχώρησή τους στην ΕΕ, τα κράτη μέλη προσχώρησαν στο σύνολο του δικαίου της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της νομολογίας του ΔΕΕ, και σε όλες τις αξίες και αρχές που προσδιορίζονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ, τις οποίες επομένως συμμερίζονται και έχουν δεσμευτεί να σέβονται ανά πάσα στιγμή· υπενθυμίζει ότι αυτό περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την αρχή της υπεροχής, η οποία είναι ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση της συνεπούς εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ σε ολόκληρη την Ένωση και τη διασφάλιση της ισότητας των πολιτών της ΕΕ ενώπιον του νόμου·
2. αναγνωρίζει ότι η προστασία των βασικών αξιών και αρχών, όπως η αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, αποτελεί κοινό καθήκον για την έννομη τάξη της ΕΕ και τις εθνικές έννομες τάξεις των κρατών μελών, καθώς και για τα δικαστήρια που είναι επιφορτισμένα με την ερμηνεία των εν λόγω εννόμων τάξεων·
3. επισημαίνει την ανάγκη να διασφαλιστεί ότι οι κοινές πολιτικές και στόχοι της ΕΕ εφαρμόζονται αποτελεσματικά σε όλα τα κράτη μέλη, διασφαλίζοντας ισότιμους όρους ανταγωνισμού και προωθώντας την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών μελών·
4. επαναλαμβάνει ότι, μολονότι δεν κατοχυρώνεται ρητώς στις Συνθήκες, η αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ ισχύει για όλα τα όργανα των κρατών μελών και τα αποτελέσματά της είναι δεσμευτικά για όλα τα όργανα των κρατών μελών· υπογραμμίζει τις συνέπειες της Δήλωσης αριθ. 17 σχετικά με την υπεροχή που προσαρτάται στη Συνθήκη της Λισαβόνας·
5. υπενθυμίζει ότι οι αρχές της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ ή της κατίσχυσης του διεθνούς δικαίου έναντι του εθνικού δικαίου ισχύουν στη συνταγματική τάξη πολλών κρατών μελών·
6. υπενθυμίζει ότι η εθνική ταυτότητα των κρατών μελών αναγνωρίζεται στο άρθρο 4 παράγραφος 2 ΣΕΕ, το οποίο περιλαμβάνει τις συνταγματικές δομές τους· επαναλαμβάνει ότι, στην πράξη, η προσέγγιση του ΔΕΕ όσον αφορά το άρθρο 4 παράγραφος 2 ΣΕΕ βασίζεται στην ανάλυση των κοινών ευρωπαϊκών αξιών, όπως αναφέρεται στο άρθρο 2 ΣΕΕ· επισημαίνει, ως εκ τούτου, ότι οι παραπομπές των εθνικών συνταγματικών ή ανώτατων δικαστηρίων στο άρθρο 4 παράγραφος 2 ΣΕΕ δεν θα πρέπει ποτέ να χρησιμοποιούνται για την υπονόμηση κοινών ευρωπαϊκών αξιών· υπογραμμίζει ότι η εφαρμογή των άρθρων 4 παράγραφος 2 και 5 ΣΕΕ συνεπάγεται ενεργό διάλογο μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του ΔΕΕ· υπενθυμίζει ότι εναπόκειται στο ΔΕΕ, ως αποκλειστικά αρμόδιο για την οριστική ερμηνεία του δικαίου της ΕΕ, να ορίζει το πεδίο εφαρμογής της αρχής της υπεροχής με βάση την εφαρμογή των Συνθηκών·
7. τονίζει ότι η συντριπτική πλειονότητα των δικαστηρίων των κρατών μελών εφαρμόζουν την αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ· σημειώνει ότι, μετά την απόφαση Costa

κατά Ε.Ν.Ε.Λ. της 15ης Ιουλίου 1964, ο αριθμός των υποθέσεων στις οποίες ένα εθνικό δικαστήριο αρνήθηκε να συναγάγει τις συνέπειες μιας προδικαστικής απόφασης είναι πολύ μικρός, σε σύγκριση με τον μεγάλο αριθμό προδικαστικών παραπομπών·

8. επισημαίνει, ωστόσο, τις αρνητικές συνέπειες οποιασδήποτε απόφασης εθνικού συνταγματικού ή ανώτατου δικαστηρίου που αμφισβητεί ή δεν εφαρμόζει την αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ· τονίζει ότι, εάν κάθε εθνικό συνταγματικό ή ανώτατο δικαστήριο μπορούσε να αποφασίσει σχετικά με τα όρια της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ, θα διακυβευόταν σοβαρά η αποτελεσματικότητα και η ομοιομορφία του δικαίου της ΕΕ, καθώς και, κατά συνέπεια, η εγγύηση ίσης μεταχείρισης των πολιτών και των εταιρειών σε ολόκληρη την Ένωση· υπογραμμίζει ότι η αμφισβήτηση αποφάσεων του ΔΕΕ βάσει εθνικών συνταγματικών επιφυλάξεων σχετικά με τον σεβασμό των αρμοδιοτήτων της ΕΕ ή της εθνικής συνταγματικής ταυτότητας χωρίς την υποβολή προδικαστικού ερωτήματος σχετικά με την ερμηνεία των εν λόγω αποφάσεων στο ΔΕΕ ενδέχεται να υπονομεύσει την εξουσία του· πιστεύει ότι η νομολογία οποιουδήποτε εθνικού συνταγματικού ή ανώτατου δικαστηρίου που αμφισβητεί την αρχή της υπεροχής μπορεί επίσης να ενθαρρύνει τα συνταγματικά ή ανώτατα δικαστήρια των άλλων κρατών μελών να αμφισβητούν την υπεροχή του δικαίου της ΕΕ·
9. υπενθυμίζει την ποικιλομορφία μεταξύ των ιδιαίτερων νομικών παραδόσεων κάθε κράτους μέλους· πιστεύει ότι οι διαφορές αυτές αποτελούν έναν από τους παράγοντες που συμβάλλουν στο τα εθνικά συνταγματικά ή ανώτατα δικαστήρια να αμφισβητούν τις αποφάσεις του ΔΕΕ· τονίζει ότι το ΔΕΕ θεσπίζει γενικές αρχές που βασίζονται στις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των εννόμων τάξεων των κρατών μελών·
10. υπογραμμίζει ότι ο εποικοδομητικός διάλογος μεταξύ των εθνικών συνταγματικών ή ανώτατων δικαστηρίων και του ΔΕΕ είναι επωφελής για την ανάπτυξη του δικαίου της ΕΕ, καθώς μπορεί να αξιοποιηθεί ως τρόπος επίλυσης των εντάσεων μεταξύ της ευρωπαϊκής και της εθνικής έννομης τάξης όσον αφορά την κατανομή αρμοδιοτήτων· τονίζει ότι ο διάλογος αυτός θα πρέπει να είναι εποικοδομητικός και δεν νομιμοποιεί οποιαδήποτε αδιαφορία για τις αποφάσεις του ΔΕΕ·
11. είναι της άποψης ότι η διαδικασία προδικαστικής παραπομπής διαδραματίζει καίριο ρόλο στην προώθηση ενός ελεύθερου και εποικοδομητικού δικαστικού διαλόγου και αποτελεί βασικό μέσο για την επίλυση συγκρούσεων μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων τελευταίου βαθμού και του ΔΕΕ· καλεί τα εθνικά συνταγματικά και ανώτατα δικαστήρια να αξιοποιούν τη διαδικασία προδικαστικής παραπομπής, κατά περίπτωση· τονίζει ότι, δεδομένου ότι διασφαλίζει την ομοιόμορφη ερμηνεία του δικαίου της ΕΕ, η διαδικασία προδικαστικής παραπομπής αποτελεί προϋπόθεση για τη συνοχή και την αυτονομία της έννομης τάξης της ΕΕ· υπενθυμίζει ότι, σε ορισμένες υποθέσεις, το ΔΕΕ έχει ήδη δείξει τη βούλησή του να αλλάξει το σκεπτικό του σε μια δεύτερη προδικαστική απόφαση που ζητήθηκε από το ίδιο εθνικό συνταγματικό δικαστήριο που είχε υποβάλει την πρώτη αίτηση προδικαστικής απόφασης, γεγονός που αποδεικνύει ότι αυτή η διαδικασία προβλέπει αποτελεσματικό διάλογο μεταξύ δικαστηρίων· θεωρεί ότι οι συγκρούσεις μεταξύ ορισμένων εθνικών συνταγματικών ή ανώτατων δικαστηρίων και του ΔΕΕ ενδέχεται να μαρτυρούν έλλειψη διαλόγου στο πλαίσιο των διαδικασιών·
12. επικροτεί την έναρξη της νομοθετικής διαδικασίας που αποσκοπεί στην τροποποίηση του πρωτοκόλλου αριθ. 3 περί του Οργανισμού του ΔΕΕ· πιστεύει ότι μια πιο ισορροπημένη κατανομή της εργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και του Γενικού

Δικαστηρίου θα διευκολύνει να πραγματοποιηθεί ένας εντατικότερος δικαστικός διάλογος μεταξύ των δικαστηρίων της ΕΕ και των δικαστηρίων των κρατών μελών, επιτρέποντάς τους να επιλύσουν τις συνεχείς εντάσεις γύρω από την αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ·

13. επικροτεί όλους τους ισχύοντες ανεπίσημους μηχανισμούς που επιτρέπουν την ενίσχυση του δικαστικού διαλόγου μεταξύ των εθνικών συνταγματικών ή ανώτατων δικαστηρίων και του ΔΕΕ, όπως το forum των δικαστών στο οποίο συμμετέχουν ο πρόεδρος του ΔΕΕ και οι πρόεδροι των εθνικών συνταγματικών και ανώτατων δικαστηρίων, και η πλατφόρμα του Δικαστικού Δικτύου της ΕΕ, που δημιουργήθηκε με δική τους πρωτοβουλία το 2017·
14. τονίζει ότι η διαφάνεια της λήψης αποφάσεων ως δημοκρατική αρχή ισχύει και για το δικαστικό σώμα και ενισχύει την εμπιστοσύνη του κοινού στη δικαστική διαδικασία· πιστεύει ότι η πρόσβαση του κοινού σε δικαστικά έγγραφα, φακέλους και αρχεία συμβάλλει στη διαφάνεια και τη λογοδοσία του δικαστικού σώματος στα κράτη μέλη και σε επίπεδο ΕΕ·

Συστάσεις

15. επισημαίνει ότι τα εκτελεστικά και νομοθετικά όργανα των κρατών μελών φέρουν επίσης την ευθύνη να διασφαλίζουν ότι τα αντίστοιχα κράτη μέλη τους σέβονται το δίκαιο της ΕΕ· τονίζει, στο πλαίσιο αυτό, ότι τα εκτελεστικά και νομοθετικά όργανα θα πρέπει να λαμβάνουν μέτρα για την τροποποίηση ή την ανάκληση νομικών πράξεων που έχει διαπιστωθεί ότι αντίκεινται στο δίκαιο της ΕΕ·
16. σημειώνει ότι η ορθή εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ και της νομολογίας του ΔΕΕ είναι απαραίτητη για τον σεβασμό της αρχής της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ· καλεί, επομένως, την Επιτροπή, στο πλαίσιο του ρόλου της ως θεματοφύλακα των Συνθηκών, να αξιοποιήσει την ετήσια έκθεση για την παρακολούθηση της εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ, εισάγοντας ανάλυση της κατάστασης όσον αφορά την εφαρμογή της νομολογίας του ΔΕΕ, συμπεριλαμβανομένου ενός πίνακα αποτελεσμάτων για τη συμμόρφωση με τις αποφάσεις του ΔΕΕ στα κράτη μέλη· καλεί επίσης την Επιτροπή να κινηθεί τις κατάλληλες διαδικασίες κατά των κρατών μελών που δεν εφαρμόζουν το δίκαιο της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των διαδικασιών επί παραβάσει·
17. υπενθυμίζει το καθήκον της Επιτροπής, ως θεματοφύλακα των Συνθηκών, να παρακολουθεί στενά τις αποφάσεις των εθνικών δικαστηρίων όσον αφορά την υπεροχή του δικαίου της ΕΕ και να τηρεί το Κοινοβούλιο ενήμερο για κάθε μέτρο που λαμβάνεται ως απάντηση· καλεί την Επιτροπή να τηρεί το Κοινοβούλιο πλήρως ενημερωμένο σχετικά με κάθε πιθανή σύγκρουση, υπό το φως της ευθύνης της έναντι του Κοινοβουλίου σύμφωνα με τις Συνθήκες·
18. καλεί την Επιτροπή να κινηθεί διαδικασίες επί παραβάσει δυνάμει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ ως απάντηση σε αποφάσεις εθνικών συνταγματικών ή ανώτατων δικαστηρίων που αμφισβητούν την αρχή της υπεροχής, γεγονός που οδηγεί στην παράβαση του δικαίου της Ένωσης, όταν άλλες μορφές διαλόγου αποτυγχάνουν· προτείνει, επιπλέον, τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών επί παραβάσει·
19. συνιστά ένθερμα στο ΔΕΕ και στα εθνικά συνταγματικά ή ανώτατα δικαστήρια να διεξάγουν τακτικό άτυπο διάλογο, παράλληλα με τα δικαστικά μέσα προδικαστικής

παραπομπής· ενθαρρύνει τη δημιουργία ενός φόρουμ στα πλαίσια του όπου τα δικαστήρια αυτά θα μπορούν να συνεδριάζουν, για τον σκοπό αυτό, σε πνεύμα αμοιβαίας συνεργασίας με στόχο την ενθάρρυνση της εναρμόνισης της ερμηνείας του δικαίου της ΕΕ σε όλα τα δικαστικά συστήματα· ενθαρρύνει τα επιμέρους κράτη μέλη και την Επιτροπή να στηρίζουν τις προσπάθειες αυτές· ενθαρρύνει τα ακαδημαϊκά ιδρύματα και τους νομικούς φορείς εντός της ΕΕ να ενσωματώσουν στα προγράμματα σπουδών τους ολοκληρωμένες ενότητες σχετικά με την αρχή της υπεροχής, με στόχο την προώθηση της βαθύτερης κατανόησης και εκτίμησης αυτής της θεμελιώδους αρχής μεταξύ των μελλοντικών επαγγελματιών του νομικού κλάδου και των υπευθύνων χάραξης πολιτικής·

20. επισημαίνει ότι το κλειδί για τον εποικοδομητικό διάλογο και την ορθή εφαρμογή της αρχής της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ είναι η κατάλληλη ανάπτυξη ικανοτήτων· ζητεί, επομένως, να αξιοποιηθεί το πρόγραμμα της ΕΕ που προσφέρει ενδεδειγμένη κατάρτιση απευθυνόμενη στα δικαστικά συστήματα των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένων των δικαστών, των δικηγόρων, των εισαγγελέων και όσων εργάζονται στον δημόσιο τομέα, καθώς και στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, τόσο σε εθνικό όσο και σε ενωσιακό επίπεδο, προκειμένου να ενθαρρυνθεί η καλύτερη κατανόηση της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ, της έννομης τάξης της ΕΕ εν γένει και των επιπτώσεων της εσφαλμένης εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ και της νομολογίας του ΔΕΕ·
21. σημειώνει ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, η διαφωνία των εθνικών συνταγματικών ή ανώτατων δικαστηρίων με τις αποφάσεις του ΔΕΕ αφορά την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ιδίως όταν τα εθνικά δικαστήρια ερμηνεύουν τα θεμελιώδη δικαιώματα που παρέχονται από το δίκαιο της ΕΕ ως λιγότερο προστατευτικά από τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται από το εθνικό Σύνταγμα· θεωρεί ότι η προσχώρηση της Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου θα μπορούσε να μειώσει τις πιθανότητες συγκρούσεων σε αυτόν τον τομέα με τη θέσπιση περαιτέρω διασφαλίσεων για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών και των κατοίκων της ΕΕ και να παράσχει έναν πρόσθετο μηχανισμό για την επιβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και συγκεκριμένα τη δυνατότητα προσφυγής στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σε σχέση με παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που απορρέει από πράξη θεσμικού οργάνου της ΕΕ ή κράτους μέλους που εφαρμόζει το δίκαιο της ΕΕ, που εμπίπτει στην αρμοδιότητα του εν λόγω δικαστηρίου· καλεί την Επιτροπή και τα κράτη μέλη να διασφαλίσουν την ταχεία ολοκλήρωση αυτής της διαδικασίας προσχώρησης·
22. σημειώνει ότι τα κράτη μέλη στο πλαίσιο διαδικασίας του άρθρου 7 για τη συστημική υπονόμηση του κράτους δικαίου έχουν αμφισβητήσει στρατηγικά την αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ για πολιτικούς λόγους· θεωρεί ότι τέτοιες περιπτώσεις συστημικής υπονόμησης του κράτους δικαίου συνιστούν απειλή για την έννομη τάξη του οικείου κράτους μέλους και για την ειλικρινή συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών, καθώς και παράλειψη του εν λόγω κράτους μέλους να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του που απορρέουν από τη Συνθήκη· επαναλαμβάνει την έκκλησή του προς την Επιτροπή να κάνει χρήση όλων των εξουσιών της για την αντιμετώπιση των υφιστάμενων και δυνητικών παραβιάσεων των αξιών που κατοχυρώνονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ· τονίζει την αποφασιστικότητα του Κοινοβουλίου να κινήσει τη διαδικασία που αναφέρεται στο άρθρο 7 ΣΕΕ σε περιπτώσεις σαφούς κινδύνου σοβαρής παραβίασης από κράτος μέλος των αξιών της ΕΕ και επαναλαμβάνει την έκκλησή του προς το

Συμβούλιο να καταβάλει συγκεκριμένες και αξιόπιστες προσπάθειες για την προώθηση όλων των εν εξελίξει διαδικασιών του άρθρου 7·

23. σημειώνει ότι ορισμένες υποψήφιες χώρες βρίσκονται επί του παρόντος στη διαδικασία προσχώρησης στην ΕΕ· επικροτεί, στο πλαίσιο αυτό, το γεγονός ότι η διαδικασία προσχώρησης περιλαμβάνει την ανάπτυξη ικανοτήτων όσον αφορά την έννομη τάξη της ΕΕ και την εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ· προτείνει την καθιέρωση τακτικού διαρθρωμένου διαλόγου μεταξύ του ΔΕΕ και των εθνικών συνταγματικών ή ανώτατων δικαστηρίων των υποψήφιων χωρών·
24. συνιστά, σε περίπτωση αναθεώρησης των Συνθηκών, η αρχή της υπεροχής να συμπεριληφθεί ως ρητή διάταξη σε αυτές· υπενθυμίζει ότι η υπεροχή του δικαίου της ΕΕ οριζόταν ρητά στη Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης· αποδοκιμάζει το γεγονός ότι αυτή η ρήτρα υπεροχής δεν συμπεριλήφθηκε στη Συνθήκη της Λισαβόνας·
 - ο
 - ο ο
25. αναθέτει στην Πρόεδρό του να διαβιβάσει το παρόν ψήφισμα στο Συμβούλιο και στην Επιτροπή.

**ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΓΚΡΙΣΗ
ΣΤΗΝ ΑΡΜΟΔΙΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ**

Άρθρο 58 – Κοινή διαδικασία επιτροπών Ημερομ. αναγγελίας στην Ολομέλεια	15.9.2022
Ημερομηνία έγκρισης	24.10.2023
Αποτέλεσμα της τελικής ψηφοφορίας	+ : 30 - : 9 0 : 0
Βουλευτές παρόντες κατά την τελική ψηφοφορία	Gabriele Bischoff, Damian Boeselager, Patrick Breyer, Włodzimierz Cimoszewicz, Ana Collado Jiménez, Gwendoline Delbos-Corfield, Salvatore De Meo, Geoffroy Didier, Daniel Freund, Ibán García Del Blanco, Charles Goerens, Brice Hortefeux, Gilles Lebreton, Maria-Manuel Leitão-Marques, Jaak Madison, Max Orville, Sabrina Pignedoli, Giuliano Pisapia, Jiří Pospíšil, Paulo Rangel, Antonio Maria Rinaldi, Franco Roberti, Domènec Ruiz Devesa, Helmut Scholz, Pedro Silva Pereira, Sven Simon, Raffaele Stancanelli, Adrián Vázquez Lázara, Axel Voss, Marion Walsmann, Rainer Wieland, Tiemo Wölken, Javier Zarzalejos
Αναπληρωτές παρόντες κατά την τελική ψηφοφορία	Alessandra Basso, Vladimír Bilčík, Cyrus Engerer, Alin Mituța, Kosma Złotowski
Αναπληρωτές (άρθρο 209 παράγραφος 7 του Κανονισμού) παρόντες κατά την τελική ψηφοφορία	Anne-Sophie Pelletier

**ΤΕΛΙΚΗ ΨΗΦΟΦΟΡΙΑ ΜΕ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ ΚΛΗΣΗ
ΣΤΗΝ ΑΡΜΟΔΙΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ**

30	+
NI	Sabrina Pignedoli
PPE	Vladimír Bilčík, Ana Collado Jiménez, Salvatore De Meo, Jiří Pospíšil, Paulo Rangel, Sven Simon, Axel Voss, Marion Walsmann, Rainer Wieland, Javier Zarzalejos
Renew	Charles Goerens, Alin Mituța, Max Orville, Adrián Vázquez Lázara
S&D	Gabriele Bischoff, Włodzimierz Cimoszewicz, Cyrus Engerer, Ibán García Del Blanco, Maria-Manuel Leitão-Marques, Giuliano Pisapia, Franco Roberti, Domènec Ruiz Devesa, Pedro Silva Pereira, Tiemo Wölken
The Left	Helmut Scholz
Verts/ALE	Damian Boeselager, Patrick Breyer, Gwendoline Delbos-Corfield, Daniel Freund

9	-
ECR	Raffaele Stancanelli, Kosma Złotowski
ID	Alessandra Basso, Gilles Lebreton, Jaak Madison, Antonio Maria Rinaldi
PPE	Geoffroy Didier, Brice Hortefeux
The Left	Anne-Sophie Pelletier

0	0

Υπόμνημα των χρησιμοποιούμενων συμβόλων:

+ : υπέρ

- : κατά

0 : αποχή